

Creative Commons Seminar ‘De toekomst van open’

Woensdag 25 september 2013, 10:00 – 13:00 uur

Ministerie van Open

Schedeldoekshaven 200, Den Haag

Tien jaar CC-NL

In juni 2014 is het tien jaar geleden dat de Creative Commons-licenties in Nederland werden gelanceerd. Daarmee was Nederland een van de eerste landen buiten de VS die de toen nog spiksplinternieuwe licentieset introduceerde. Een klein jaar eerder, in 2003 werd de basis voor die introductie gelegd door het Instituut voor Informatierecht, Kennisland en Waag Society, die samen Creative Commons Nederland opstartten. Een van de belangrijkste aanleidingen daarvoor was de constatering dat de wereld van open source in hoog tempo aan het uitdijen was naar terreinen buiten de softwareontwikkeling. Wikipedia begon bijvoorbeeld een hoge vlucht te nemen (richting 250.000 artikelen, en dat was toen een behoorlijke mijlpaal), maar maakte voor het open licenseren van tekst gebruik van de GNU-Free Documentation License – een licentie die eigenlijk voor softwarehandboeken was ontwikkeld. Met Creative Commons werd open source verbreed naar open content, en op dat vlak was in Nederland nog een wereld te winnen. CC-NL kreeg als missie om te zorgen voor zorgvuldige vertaling van de Creative Commons-licenties, om voorlichting te geven over de licenties en om te bekijken hoe de licenties in de praktijk uitpakten.

Maar de wereld bleef niet stilstaan.

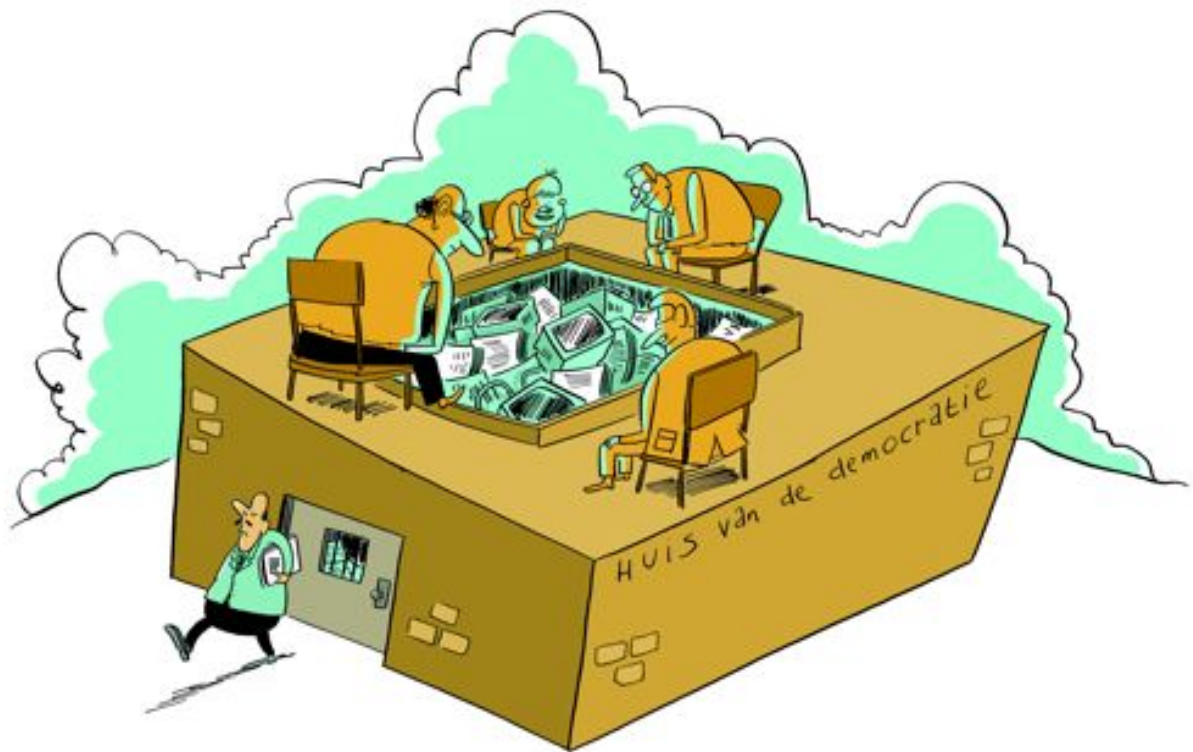
Rolling agenda

Na open content begon open data voor de nodige uitdagingen te zorgen, en de laatste jaren staat ook open design scherp op het vizier. Hoewel de vragen en uitdagingen van tien jaar geleden nog steeds actueel zijn, komen er voortdurend nieuwe vragen, thema's en trends bij. Tien jaar geleden had slechts een enkeling het over 3D-printing. En wat te denken van biodata en het kopiëren van DNA?

De agenda van open content is een rolling agenda. Daarom wil CC-NL via het seminar ‘De toekomst van Open’ samen met partners van de afgelopen tien jaar kijken waar de uitdagingen voor de komende jaren liggen. Zes thema's hebben al onze aandacht, waarbinnen zich steeds weer nieuwe trends en ontwikkelingen aftekenen: open democratie/samenleving, open data, open design, open cultuur en media, open leren en de ‘sharing economy’ (deeleconomie). Elk thema wordt bij het seminar besproken aan een discussietafel. Voor elke tafel bevat de discussiepaper een korte introductie. Het is niet meer dan een opening voor gesprek, en dat hoeft dus zeker niet beperkt te blijven tot de hier genoemde vragen.

Tekst: Creative Commons Nederland, gelicenseerd onder Creative Commons Naamsvermelding 3.0, <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl>

Tekeningen: Michiel van de Pol, Comic House, gelicenseerd onder Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 3.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl>

Tafel 1: Open overheid en samenleving

Bij een open overheid hebben de burgers toegang tot overheidsinformatie (documenten, verslagen, data). Dat dient niet alleen effectief toezicht (van iedereen!) op het openbaar bestuur, maar ook directe vormen van democratie die vroeger ondenkbaar waren. Nieuwe democratische initiatieven schieten dan ook als paddenstoelen uit de grond. Burgerinitiatieven hebben baat bij de opkomst van digitale technologie en bij open overheidsinformatie.

Echter niet alleen toegang tot, maar ook het recht tot hergebruik van overheidsinformatie is hierbij belangrijk. Creative Commons heeft in 2010 de overheid geadviseerd over de licentie die van toepassing zou moeten zijn op Rijksoverheid.nl. Er is destijds besloten om te gaan werken met de Creative Commons Zero public domain dedication (CC0). Hierdoor mag iedereen werken op de site van het Rijk gebruiken zonder dat daarvoor toestemming nodig is van de overheid. Sterker nog, de overheid geeft er nadrukkelijk mee aan géén auteursrecht voor te behouden op die informatie. De website data.overheid.nl heeft CC0 voor haar datasets overgenomen.

De Nederlandse overheid heeft inmiddels een visie voor een open overheid bekendgemaakt waarin de een open Nederlandse overheid als transparant, faciliterend, toegankelijk en betrouwbaar wordt aangemerkt.

Een open democratie en een open overheid zijn vragen van ethiek en staatsinrichting. De legal tools die Creative Commons biedt worden hierbij gebruikt om helderheid te verschaffen in hoe de Nederlandse overheid denkt over haar materiaal.

Aan een open overheid zitten echter ook grenzen. Wanneer privacy in het geding komt, zijn overheden minder scheutig met het vrijgeven van informatie. CBS-data worden bijvoorbeeld altijd geaggregeerd zodat data niet herleidbaar zijn tot individuen. Ergens heeft de overheid dus een beschermende functie, maar waar de grens precies ligt is geen uitgemaakte zaak. Kijk maar eens naar de recente opschudding rond klokkenluider Snowden en rond de Britse NSA.

Vragen voor deze tafel

- Welke rol speelt in de toekomst het auteursrecht nog in het reguleren van toegang en (her)gebruik van overheidsinformatie? Welke trends en tendensen zijn waar te nemen?
- Wat zijn de toekomstige ontwikkelingen rond open overheidsinformatie en de versterking van de (lokale) democratie?

Tafel 2: Open data

Open data heeft de potentie om in Europa een markt te worden ter waarde van €35 miljard per jaar, aldus eurocommissaris Neelie Kroes. Deze enorme potentie wordt de laatste jaren erkend door overheden en organisaties in de publieke sector. De Nederlandse overheid gaf in 2010 al aan dat zij open data serieus nam door de gehele website van Rijksoverheid.nl en data.overheid.nl onder CC0 vrij te geven. Dit is ruwweg een jaar nadat het Amerikaanse Witte Huis haar website onder CC-BY had vrijgegeven. Ook in de culturele sector begint CC0 de rechtenstandaard te worden voor (meta)data.

Andere organisaties zoals de Open Knowledge Foundation en de Britse National Archive hebben eigen open data licenties gepubliceerd, die niet per definitie compatibel zijn met Creative Commons. De concurrentie is gezond omdat het de hiaten van de licenties aan het licht brengt, maar brengt ook het gevaar mee dat er een splitsing in de commons kan ontstaan. Een splitsing in de commons betekent dat datasets onder verschillende voorwaarden (licenties) gepubliceerd worden en dat deze voorwaarden met elkaar in strijd zijn. De bergen met open data die beschikbaar zijn, zijn dan niet te combineren waardoor allerlei (innovatieve) vormen van hergebruik en waardecreatie niet van de grond kunnen komen.

Inmiddels doemt een geheel nieuw veld op waarbinnen de discussie over wenselijkheid van een beschermingsregime vergelijkbaar met auteursrecht op gang komt: biodata.

Sequencing van genetische data wordt steeds gemakkelijk en goedkoper. Organisaties zoals het Sanger Institute bewaren gigantische hoeveelheden data over DNA-olgordes van personen, planten en dieren. Net die gedigitaliseerde DNA informatie op zichzelf zorgt voor een complexe auteursrechtelijke situatie waarover zo weinig jurisprudentie bestaat dat het een remmende werking heeft op informatie-uitwisseling en innovatie. Al zijn Creative Commons licenties niet juridisch dekkend wanneer toegepast op bio-informatie toch worden gebruikt door bijvoorbeeld Uniprot, het Zwitsers Institute voor Bio-Informatie (www.uniprot.org) Het is van belang dat over deze vorm van data een discussie wordt gevoerd en er verder juridisch en ethisch onderzoek naar wordt gedaan.

Vragen voor deze tafel

- Hoe voorkomen we een splitsing in de commons door de concurrentie op de open data-licentie markt? Of hoeven we ons helemaal geen zorgen te maken?
- Wat zijn de toekomstige trends in gebruik van open data? Zitten we straks met een gigantische oceaan aan ongebruikte data, waarin we alleen maar verdrinken?
- Hoe moeten we omgaan met een nieuw veld als biodata? Daar zit een enorme potentie voor innovatie, maar speelt ook een scherpe ethische discussie.

Tafel 3: Open design

Wat open source heeft gedaan in de digitale wereld voor de software-industrie doet open design in de wereld van 'fysieke objecten'. Het delen en hergebruiken van ontwerpen is iets wat op conceptueel niveau een onmiskenbaar onderdeel uitmaakt van de designwereld. Nu design steeds digitaal en complexer wordt, ligt het delen van de digitale aspecten van design (modellen, tekeningen, blueprints voor 3D-printing) voor de hand.

In de afgelopen jaren heeft Creative Commons gepioneerd in deze sector. Met onderzoek naar de auteursrechtelijke aspecten van open design, een standaardwerk over de stand van zaken in dit veld (Open Design Now) en competities heeft Creative Commons Nederland open design in Nederland en Europa op de kaart gezet. Daarnaast heeft Creative Commons de weg uitgestippeld naar de agendering van de potentie van open design bij het aanpakken van maatschappelijke vraagstukken. Fairphone (de eerste 'eerlijke' mobiele telefoon), een spin-off van Waag Society, is hier een goed voorbeeld van.

Bij nationale en internationale wetgeving over design speelt niet alleen het auteursrecht een rol, maar ook modelrecht en zelfs het databankenrecht. Design is vanuit een juridisch oogpunt een van de meest complexe velden waar Creative Commons bij betrokken is en met de opkomende DIY-makerindustrie is er nog veel onduidelijk over de manier waarop auteursrecht functioneert (of juist niet) op het terrein van ontwerp.

Vragen voor deze tafel

- Open design gaat in hoge mate over 3D-objecten. Met de opkomst van 3D-printing komt auteursrecht in een ander daglicht te staan. Welke uitdagingen en trends zijn er voor de komende jaren?
- Waar liggen de grenzen van open design? Wat moeten we denken van bijvoorbeeld 3D-printing van vuurwapens, zoals onlangs nog succesvol in Canada. En wat zijn duurzame businessmodellen voor open design?

Tafel 4: Open media en cultuur

Het meest succesvolle gebied van Creative Commons de afgelopen tien jaar was open media en cultuur. Het succes strekte zich uit van professionele producties als VPRO-documentaires (De Eeuw van de Stad), de BUMA/STEMRA-pilot (leden van de collecting society die van CC gebruik kunnen maken), CC0 als de standaard voor metadata in de erfgoedsector (Europeana), tot het gebied van de *prosumer*: de consument die tegelijk producent is. Met hulp van de *prosumer* is de Nederlandstalige Wikipedia uitgegroeid tot de op één na grootste van de wereld. Initiatieven zoals Blender (open source 3D-software en animatie) en Open Cultuur Data trekken een groot aantal prosumers aan, net als *Wiki Loves Art* (competitie waarin musea beroemde kunstwerken uit hun tentoonstelling beschikbaar maakten om door iedereen gefotografeerd te worden) en *Wiki Loves Monuments*.

Het voordeel van open media en open cultuur is hergebruik: het nieuwe materiaal dat verschijnt kan legaal opnieuw gebruikt worden dankzij de Creative Commons-licenties. Hierdoor blijven de werken beschikbaar voor het publiek, wat zorgt voor een steeds grotere bron aan vrij beschikbare content. We kunnen nu stevig staan op de schouders van de reuzen die ons voorgingen: miljoenen mediabestanden die we kunnen inzetten voor nieuwe doeleinden.

De toekomst van het gebruik van Creative Commons-licenties door prosumers is rooskleurig. Dit is minder het geval bij professionele producties gefinancierd door publiek geld, zoals documentaire en films voor de publieke omroep. We zien dat de overheid goede stappen maakt in het vrijgeven van data die gemaakt is met publieke middelen, maar in de professionele media vindt open content minder gemakkelijk ingang.

Vragen voor deze tafel

- Wat is de volgende horde voor meer open cultuur en hoe springen we er over heen?
- Er is een grote hoeveelheid cultureel en erfgoedmateriaal beschikbaar voor vrij hergebruik. Wat zijn de trends is hergebruik voor de komende jaren? Gaan we oude materiaal massaal opnieuw gebruiken, of blijft het meeste ongebruikt? En is dat erg?
- Moet de overheid regels stellen (open hergebruik) over het maken van media gefinancierd door publiek geld?

Tafel 5: Open leren

Technologie heeft het verspreiden van kennis vele malen versneld. Wat je vroeger moest nazoeken in een bibliotheek vind je nu in een handomdraai op Wikipedia. Gestructureerde kennis is makkelijk te vinden. Goed onderwijs is daarentegen niet zonder meer beschikbaar. De beste onderwijzers leggen kennis en inzichten vaak maar aan een relatief klein aantal mensen uit.

Door Massive Open Online Courses (MOOCs), Open Educational Resources (OER), Open Courseware (OCW) verandert het speelveld. Een college wordt niet langer bekeken door een handvol studenten maar kan wel door 100.000 mensen bekeken en gevolgd worden. Voor toegang tot kennis die bij topopleidingen wordt gedoceerd hoeven niet langer dik betaald te worden. 'Goed onderwijs' wordt geleidelijk aan opnieuw gedefinieerd, naarmate steeds vaker niet alleen het lesmateriaal thuis digitaal beschikbaar is, maar ook de mondelinge kennisoverdracht.

Niet alle MOOC's delen hun materiaal voor bewerking door derden (Coursera bijvoorbeeld niet, TUDelft wel), zodat materiaal kan worden verbeterd, verrijkt en geactualiseerd. Het bewerkingsaspect is echter essentieel voor de ontwikkeling van nieuwe vormen van kennisdelen. We kunnen dan namelijk de lessen van de beste docenten ter wereld en van de meest gerespecteerde universiteiten ter wereld overnemen in eigen lesmateriaal. Het is niet meer nodig om naar Harvard te gaan om de kennis ervan op te nemen en weer te verspreiden. Het kan gewoon via de computer, thuis.

Ook mensen zonder toegang tot regulier onderwijs kunnen leren door middel van de MOOC's. Als de cursussen herbruikbaar zijn kan deze (niet-academische) kennis ook meegenomen worden in de kennisontwikkeling. Denk aan toepassingen in de landbouwsector, maar ook aan het incorporeren van actueel idioom in een cursus Spaans. Open Educational Resources moeten vrij gedeeld kunnen worden, anders stagneert de ontwikkeling van vrije kennis bij die ene cursus die openbaar gemaakt wordt. Kennis is een kwestie van *use it or lose it*.

Vragen voor deze tafel

- Hoe kunnen we er voor zorgen dat het onderwijs van Open Leren serieus wordt genomen in de offline wereld? (cursus van iTunes U als erkende ECTS, als 'bewijs' van competentie bij een werkgever?)
- Open leermiddelen komen in Nederland nog maar mondjesmaat van de grond, terwijl er wel veel aan gewerkt is (denk aan Wikiwijs) en er de afgelopen jaren zeer veel over is gesproken. Is de discussie platgeslagen? Wat zijn de verwachte toekomstige ontwikkelingen?

Tafel 6: De sharing economy

Creative Commons is onderdeel van een bredere beweging die wereldwijd in opkomst is: de 'sharing economy' ofwel 'deeleconomie'. Wat begon in het digitale domein, en het werkingsgebied van het auteursrecht, met niet-materiële zaken (foto's delen via Flickr.com, muziek via P2P-netwerken, etc.), breidt zich in rap tempo uit naar schaarse, materiële goederen. Bottom-line van de sharing economy is dat toegang tot middelen belangrijker is dan persoonlijk bezit van die middelen. Waarom zou je een boormachine kopen als je hem ook in de buurt kunt lenen voor die 30 minuten per jaar dat je hem nodig hebt? Dankzij digitale technologie maken deelplatformen een enorme groei door. Werkelijk alles wordt gedeeld: huishoudelijke en hobbyspullen (peerby.com, spullendelen.nl), bedrijfsmaterieel (flood2), eten (tuintjedelen.nl, thuisafgehaald.nl), auto's (snappcar, MyWheels, WeGo), skills (ikheljewel.nl), boeken (bookcrossing.com), werkplekken (deelstoel.nl). Vaak hebben dit soort initiatieven ook een uitgesproken sociale en duurzaamheidscomponent in hun missie: ze willen mensen verbinden en met elkaar in contact brengen, en daarmee bijdragen aan een meer sociale maatschappij.

In de sharing economy is niet alles gratis. Integendeel. Volgens Forbes wordt er grof geld verdiend en is de sharing economy wereldwijd al \$3,5 miljard waard, bij een jaarlijkse groei van meer dan 25%. Terwijl de economie als geheel kwakkelde is de deeleconomie aan een onstuimige opmars bezig. Het meest tekenend aan de sharing economy is de dominantie van P2P (of C2C, consumer-to-consumer) faciliteiten. De oude business-to-consumer leendiensten (Videoland) gaan stuk voor stuk over de kop, maar via nieuwe platforms waar peers rechtstreeks met elkaar in contact komen, leven nieuwe markten op. Dat dat nu en

dan tot frictie leidt blijkt uit verschillende zaken tegen een platform als Airbnb, waar particulieren hun huis kunnen delen en rechtstreeks concurreren met het hotelwezen.

Vragen voor deze tafel

- Na de trend om immateriële middelen te delen (zoals kennis op Wikipedia, foto's op Flickr.com), is er nu een trend om fysieke middelen te delen. Hoe kunnen beide trends elkaar versterken? Waar lijken ze op elkaar en verschillen ze van elkaar? Is er een gedeelde agenda?
- Heeft de sharing economy echt een (voorlopig) blijvende invloed op onze samenleving? Hoe gaat zoiets als 'designing for sharing' in zijn werk? Welke trends en ontwikkelingen zijn nog te verwachten?